

Dode en verzwakte roofvogels en uilen in Zeeland in 1993-95: hoe, waarom en wat kun je ermee?

Jan-Willem Vergeer

Regioconsulent Delta Vogelbescherming Nederland
Coördinator bescherming Roofvogelwerkgroep Zeeland

Alle leven gaat ooit dood. Een keiharde wet, waaraan ook roofvogels en uilen zich niet kunnen onttrekken. Het is nog hartstikke natuurlijk ook, dus je kunt je afvragen of vogelbeschermers zich daarover druk moeten maken. Toch doen ze dat, en de WRN niet het minst. De reden daarvoor is dat wij roofvogels een natuurlijke dood gunnen, en geen voortijdig einde als slachtoffer van gif, verkeer of andere menselijke verzinsels.

De in 1994 gestarte Zeeuwse afdeling van de WRN wil proberen om een beeld te krijgen van roofvogelsterfte in de provincie. Vragen als waar, hoeveel en vooral ook: waardoor? staan daarbij centraal. Besloten werd om simpelweg te beginnen met het verzamelen van feitenmateriaal. Daartoe werd een formulier ontworpen en rondgedeeld onder vogelwerkgroepen, vogelasiels en terreinbeheerders (zie Bijlage 1). Met name de regionale contactpersonen van de WRN spelen een belangrijke rol bij het vergaren van gegevens. Enkele fanatiekelingen bleken al enige jaren alle vondsten van roofvogels goed te documenteren, reden om informatie vanaf aanvang 1993 te verwerken. Gezien de grote overeenkomst in problematiek tussen roofvogels en uilen werd besloten om ook data over uilen te verzamelen. Dit mede omdat de Zeeuwse Kerkuil Werkgroep hiermee al begonnen was.

Buizerd als verkeersslachtoffer (Hans Hut)

De informatie uit ingevulde formulieren wordt opgeslagen in een database. Verder wordt elke melding ingetekend op een overzichtskaart.

De resultaten kunnen we op twee manieren beschouwen: enerzijds positief vanwege de grote medewerking en de hoeveelheid informatie die boven tafel komt, anderzijds negatief vanwege de forse aantallen en de omvang van de problematiek.

Dit verslag dient te worden opgevat als een eerste levensteken van de dode beesten-database, waarbij zal worden ingegaan op de vraag wat je wel en niet met zo'n overzicht kunt doen en vooral: wat je er vanuit beschermingsoogpunt aan hebt.

Resultaten

Begin januari 1996 waren in totaal 424 meldingen aan het verzamelpunt doorgegeven. Daarbij gaat het om 356 dode en 68 'verzwakte' vogels. De categorie 'verzwakt' betreft beesten die naar een asiel zijn gebracht en daar dermate zijn opgeknapt, dat ze hun vrijheid konden herkrijgen. Beesten die in een asiel stierven, zijn onder 'dood' ingevoerd. Aantallen per soort en oorzaak van dood/verzwakking zijn gepresenteerd in Tabel 1. De categorie vergif bevat overwegend beesten die niet tijdig bij het ID-DLO konden worden ingeleverd, waardoor de vergiftiging niet door dit instituut kon worden geverifieerd.

Tabel 1. Doodsoorzaken van roofvogels en uilen in Zeeland, gesommeerd over 1993-95. *Causes of death of birds of prey and owls in the province of Zeeland in 1993-95.*

Soort <i>Species</i>	Br. Kiek <i>C. aer.</i>	Sperwer <i>A. nisus</i>	Buizerd <i>B. buteo</i>	Torenvalk <i>F. tin.</i>	Kerkuil <i>T. alba</i>	Ransuil <i>A. otus</i>	Steenuil <i>A. noctua</i>	Overig <i>Other</i>
Opzettelijk gedood/ <i>Intentionally killed</i>								
Vergiftigd/ <i>Poisoned</i>	4	1	15	8	8	4	2	3
Geschoten/ <i>Shot*</i>	3	0	6	1	0	0	1	0
Onopzettelijk gedood/ <i>Unintentionally killed</i>								
Verkeer/ <i>Traffic</i>	0	3	17	52	69	35	4	3
Raam/ <i>Window casualty</i>	0	21	2	6	2	1	0	2
Ziekte/ <i>Disease</i>	5	2	3	18	9	4	3	2
Anderszins/ <i>Other**</i>	2	0	2	6	5	0	1	0
Onbekend/ <i>Unknown</i>	1	5	8	27	30	10	1	3

* inclusief enkele verstoorde nesten/*including several destroyed nests*

** prikkeldraad, verdrinken/*wires, drowned.*

Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus* (10 dood, 4 verzwakt)

Een aantal van 14 meldingen is behoorlijk laag, gezien het forse aantal broedende Bruine Kieken in de regio (Castelijns 1996). Met name het ontbreken van verkeersslachtoffers valt op. Wel zijn er enige meldingen van vergiftigde vogels en van plotseling 'verdwenen' nesten. Een probleem bij het presenteren van de gegevens is, dat de verzamelde cijfers niets zeggen over gerotzooi dat niet wordt doorgegeven. Zo valt op grond van de houding van sommige lieden op te maken, dat de Bruine Kiek nog aardig wat vijanden kent, die de toename van de soort maar slecht kunnen verkroppen. Bewijzen van afschot en vergiftiging is -vele Takkeling-lezers kunnen dat beamen- echter een zaak van lange adem, en onze WRN-adem is nog maar net begonnen...

Sperwer *Accipiter nisus* (22 dood, 11 verzwakt)

De raamknal-reputatie van deze onstuimige jager komt duidelijk tot uiting, waarbij het accent ligt op de kuststrook in de najaarstrektijd. Hetgeen overigens niet wil zeggen dat daarbuiten geen Sperwers tegen ruiten vliegen; zo kwam er een dwars door het (niet openstaande) raam naar binnen zeilen bij een WRN-lid in het Oostzeeuwsvlaamse Hulst, een actie die raam noch vogel overleefden...

Opvallend is verder het geringe percentage vergiftigde gevallen bij deze geheel-muis-en-aas-onthouder.

Buizerd *Buteo buteo* (42 dood, 9 verzwakt)

Bij deze soort lijken er twee problemen uit te springen. Het aantal van 18 verkeersslachtoffers betreft voor bijna de helft beesten, die tegen een trein of trein-bovenleiding botsten. Tot nu toe werden die alleen op het spoor tussen Bergen op Zoom en Goes gevonden, maar dat lijkt vooral te worden veroorzaakt door het feit dat daar een fanatieke teller rondloopt (Buijs 1994).

Daarnaast speelt vergif bij deze soort een grote rol; zowel absoluut als relatief is het aantal gifslachtoffers bij de buizerd het hoogst. Vergiftigd aas is meestal de boosdoener. Om de knurften die dit op hun geweten hebben aan te pakken, is een grote inspanning van WRN'ers en wetshandhavers nodig. De huidige meldingen geven aan waar de brandhaarden zich bevinden, zodat deze inspanningen beter 'gericht' kunnen worden.

Torenvalk *Falco tinnunculus* (91 dood, 9 verzwakt)

Dat in wegbermen jagende Torenvalken hun leven niet zeker zijn, komt duidelijk naar voren. Het ziet ernaar uit, dat sterfte vanwege autoverkeer momenteel dé doodsoorzaak voor de soort is. Daarnaast kun je je afvragen wat er met die xx vogel uit de categorie 'onbekend' gebeurd is. De doodsoorzaak 'verkeer' is vaak eenvoudig vast te stellen, maar gifslachtoffers zullen door het grote publiek niet zo snel herkend worden. Een nog grotere alertheid bij onder andere asiels die deze dieren aangeboden krijgen, zou wel eens voor (onprettige?) verrassingen kunnen zorgen. Zo zijn er aanwijzingen dat nogal wat Torenvalken te lijden hebben van muizengif.

Uilen

Kerkuil *Tyto alba*: 114 dood en 7 verzwakt, Ransuil *Asio otus*: 50 dood en 3 verzwakt, - Steenuil *Athene noctua*: 10 dood en 3 verzwakt

Het wegverkeer als "dooddoener" voor uilen, dat is geen nieuw verhaal. Wel is enige schrik op zijn plaats als je de aantallen slachtoffers bekijkt, zeker als je daarbij bedenkt dat dit niet meer dan het topje van de ijsberg is! Opmerkelijk is daarnaast de sterfte door gif. Het sterke vermoeden bestaat, dat vooral muizenbestrijdingsmiddelen met het anti-bloedstollingsmiddel chloorfacinon hiervan de oorzaak zijn. Vermoedens in deze richting werden al eerder geuit (van 't Hoff 1993). Nader onderzoek door Algemene Inspectie Dienst (AID) en het Instituut voor Dierhouderij en Diergezondheid (ID-DLO) zal moeten uitwijzen, of dit ook werkelijk zo is. Opmerkelijk is verder het geringe aantal Steenuilen; een aanwijzing voor een verdere afname van de soort in de regio?

Overig

Deze restcategorie bestaat uit 1 Rode Wouw (gif), 1 Havik (gif), 1 Ruigpootbuiszard (gif), 2 Smellekens, 3 Boomvalken, 1 Slechtvalk, 1 Bosuil en 3 Velduilen (deels gif).

Samenvatting en conclusie

Het vergaren van data betreffende dood of verzwakt gevonden roofvogels en uilen in Zeeland heeft in een jaar tijd geleid tot een beter inzicht in de problemen waarmee deze vogels te kampen hebben. De forse aantallen slachtoffers geven aan, dat er sprake is van een aantal serieuze problemen. De getallen mogen natuurlijk nooit als een absoluut sterftecijfer gezien worden; daarnaast dienen verschillen in vindkans per soort en per doodsoorzaak zorgvuldig bekeken te worden. Het vaststellen van de doodsoorzaak is een probleem, maar de informatie is waardevol genoeg om een stimulans te zijn voor vogelaars, asielmedewerkers etc. om meer moeite te investeren in het verkrijgen van die informatie.

Tot slot: met de verzamelde gegevens in de hand is het eenvoudiger om aandacht voor roofvogel- en uilenproblematiek te vragen. Zo heeft Rijkswaterstaat Zeeland te kennen gegeven de verzamelde gegevens graag te willen gebruiken om belangrijke vogelkneipunten bij rijkswegen aan te pakken. Bij het ID-DLO is, na het doorseinen van de verontrustende berichten uit het Zeeuwse, enig onderzoek gedaan naar de werking van chloorfacinon (Zoun 1995). De uitkomst hiervan geeft voldoende aanleiding om snel meer informatie hieromtrent te verzamelen. Hier ligt een taak voor de AID en voor het ID-DLO. Verder blijken de cijfers bij pers en publiek een goed hulpmiddel om ernst en omvang van de problematiek aan te geven.

Alles bijeen is er voldoende aanleiding om door te gaan met het vergaren van informatie over dode en verzwakte roofvogels en uilen. Wellicht -voorzover het al niet gebeurt- ook een idee voor andere WRN werkgroepen/steunpunten?

Summary: Dead and weakened birds of prey and owls in the Province of Zeeland in 1993-95

During 1993-95, large numbers of birds of prey and owls were recorded dead or weakened in the province of Zeeland (2745 km²)(Table 1). Marsh Harriers are probably under-recorded, given their abundance in Zeeland and many unsubstantiated tales of shooting and nest destruction. Sparrowhawks are most often recorded as window casualty, especially during autumn migration along the coast line. The high number of traffic casualties among Common Buzzards results from systematic searching along railroads. Poisoning is another important mortality factor in this species. Large numbers of traffic casualties were also recorded in Kestrel, Barn Owl, Long-eared Owl and Little Owl. Incidentally, other raptor species were also registered, such as 1 Red Kite (poisoned), 1 Goshawk (ditto), 1 Rough-legged Buzzard (ditto), 2 Merlins, 3 Hobbies, 1 Peregrine, 1 Tawny Owl and 3 Short-eared Owls (some poisoned). An important source of poisoning was probably the use of chlofacinon against rodents.

Literatuur

Buijs R.-J. 1995. Wat maakt de Buiszard spoorwegslachtoffer? *Takkeling* 3(2): 40-41.

Castelijns H. 1996. Roofvogels in Zeeland in 1995. *De Takkeling* 4(1): 79-83.

van 't Hof R. 1993. (Roof)vogelmoord. *Zeelieven* 9: 27-28.

Zoun P.E.F. 1995. Samenvatting van de toepassingen en de fysische, chemische en toxicologische eigenschappen van chlofacinon. Rapport ID-DLO no. H96-25, Lelystad.

Adres: p/a Zeeuwse Milieufederatie, Postbus 334, 4460 AS Goes (0113-230075)